

Türk dil ve edebiyatına âit bâzı metinleri ihtivâ eden

YAZMA BİR MECMUA

Neclâ Pekolcay

Burada kısaca tavsifi yapıp, münderecâtından bahsedilecek olan yazma mecmua, gerek dil ve gerek edebiyat bakımından, şâyan-ı dikkat eserler ihtivâ etmektedir. İçinde bulunan iki mevlid ile Kemal Ümmî divanı bilhassa zikre değer. Fakat bu yazmada imlâ pek muntazam değildir; yanlış yazılmış kelimeler mevcuttur (msl. 70 a, 7'de وردم yerine ورده yazılmıştır; hatâlara daha ziyâde farsça ve arapça kelime ve terkiplerde tesâdüf edilmektedir (msl. 75 b, 4'teki شهرى بغداد'ın doğrusu شهر بغداد olmalıdır; 72 a, 3'te *halife* kelimesinin sonundaki -e sesi ه ile yazılmayıp, hareke ile gösterilmiştir: خليفه; 72 a, 7'de شبه kelimesi de aynı şekilde yazılmıştır: شمسي). و ile yazılması lâzım iken hareke ile gösterilen ü sesleri için bk. 135 a, 12; 135 b, 2; 135 b, 3; 175a, 2. Yanlış harekelenmiş kelimeler de vardır (msl. 75 a, 9'da *Şah Celâleddin* şeklinde harekelenmiş kelimenin doğru şekli *Şah Celâleddin*'i olmalıdır). Hatâlı istinsah neticesinde husûle gelmiş gibi görünen bâzı vezin aksaklıkları da mevcuttur (135 a, 12, 1. mısra; 211 a, 12, 1. mısra; 213 a, 4, 2. mısra v.b.).

Mecmuada oldukça eski dil husûsiyetlerine tesâdüf edilmekte ise de (msl. 58 b, 7: يرانفاكل; 213a, 5: باغشلكل gibi ikinci şahıs emirin eski şeklinde, -gıl yerine -gil yazılması; 72 a, 8: اوزكه; 211 a, 6: مم; 215a: من v.b.), bu husûsiyetler ayrı-ayrı tebârüz ettirilmeyecek, mecmuanın sâdece umûmî bir şekilde tanıtması yapılacaktır.

Mecmua, Bayezid Umûmî kütüp., No. 5308'de mukayyettir.

Eb'adı : 14 × 20,8 cm.

221 varak, şahifedeki satır adedi: 13.

Koyu kahverengi meşim bir cild içindedir. Yazı, sarımtırak, saykallı kâğıt üzerine, siyah mürekkep ile yazılmış harekeli nesihtir. Beyitler iki sütun hâlinde olup, kırmızı çerçeve içine alınmıştır. Bâzı sahife kenarlarında ilâveler mevcuttur. İlk iki sahifede ve iç şahifelerden bâzılarında Kütüphâne-i Umûmî'nin mührü vardır.

Mecmuanın içindeki yazıların hepsi aynı müstensihîn kaleminden çıkmıştır. İstinsah tarihi 983 (1576), müstensihî Ali b. Hacı Abdüllâtif İbn İmrânü'r-Ruhâvî'dir.

İstinsah kaydı:

تمت الكتاب بمولاه الملك الوهاب وقد فراغ (!) من تحرير هذه النسخة الشريفة على يده عبد (!) الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى على بن خاجي عبداللطيف ابن عمرآن الروهاوى غفر الله له ولوالديه و احسن اليهما و اله والجميع (!) المؤمن والمؤمنات والمسلمات برحمتك يا ارحم الراحمين فى ٢٦ شهرى ذالحجه (!) سنة ثلث وثمانين و تسممايه

Mecmuanın içindeki eserler

1. Hacı Mustafa-oğlu

Mecma'ü'l-envâr (896=1490/91), 144 sahife

İstanbul kütüphaneleri kataloglarında kayıtlı mevlid nüshaları arasında bu kitabın diğer bir nüshası mevcut değildir. Kaynaklarda da mevlid yazmış olan bir Mustafa-oğlu'ndan bahsedilmemektedir.

Süleyman Çelebi mevlidinde mevcut bir çok motifleri ihtivâ eden bu eserde sıra ile, Peygamberin mevlidinin kıymeti, müslüman olan yahudinin hikâyesi, bir filorisi kalan gencin hikâyesi, Peygamberin efdaleti, müellifin kendi şeyhini medhi, Peygamberin yüzü suyu hürmetine vukua gelen hâdiseler, Peygamberin ve kâinâtın yaratılması, Peygamberin rûhunun ve halkın rûhlarının yaratılması, Peygamberin medhi, Âdem'in yaratılması, nûr-ı Muhammedî'nin intikali, Peygamberin ana rahmine düşmesi, Abdullah'ın rüyâsı, Abdullah'ın ölümü, mevlid, Peygamberin Allah'tan ümmetini dilemesi, Peygamber doğduğu gece beliren mucizeler, Peygamberin medhi, dedesinin Muhammed'i ziyâreti, Muhammed'in dâyesi, Âmine'nin ölümü, Peygamberin mucizeleri, Peygamberin Hadice ile evlenmesi, Muhammed'e risâlet erişmesi, ayın Peygamberin beşiğini sallaması, Peygamberin mucizelerinden bâzıları, mirâc, Peygamberin medhi, Peygamberin düşmanlarının helâk olmaları, Hamza'nın Ebû Cehl'den intikam alması, sonra da müslüman olması, nasihat, Peygamberin vefatı, nasihat, duâ, Buhârâ Sultanı'nın medhi, dâa mevcuttur. (Daha fazla tafsilât için bk. Neclâ Pekolcay, *Türkçe mevlid metinleri*, doktora tezi, İstanbul 1950, I, 220—230, Türkiyat Enstitüsü, Ktp. No. 346.)

Baş: 1b, 1—4

Hâzâ mevlüdi'n Nebiyy aleyhis-selâm
Bismillâhirrahmânirrahîm.

İbtidâ kerdem be-mevlud ey hümâm
Ayn-i Hak birle ola şöyle tamâm

Niçe serverler konuben göçdiler
 Anlarun ruhlarına yüz bin selâm
 Sultanumun niçeler gördi yüzün
 Yüzünü görenlere yüz bin selâm
 Emrini dutamayup sultanumun
 Yolına girenlere yüz bin selâm
 Söylerisem bir kıyâmet medhini
 Şemmesi dinmeye bilgil sen bum
 Ne diyem ben bundan özge pes cevab
 Söz budur vallah a'lem bi's-savab⁴

79 a, 9'da beyit sayısı işâret edilmiştir:

Bilmek istersen ki kaç beytdür bum
 Hoş nazar kıl bu rakam söyler anı⁵
 733

2. Gurbeti

Mûcizat-ı Resûl Aleyhisselâm, 6 sahife

Kaynaklardan müellifinin tercüme-i hâli hakkında mâlûmat edini-
 lemeyen bu parçanın hulâsası şudur:

Bir gün Ebû Cehl Peygambere Şeybe'nin kapısındaki taşı iki
 parça etmesini ve içinden bir tavus çıkarmasını, eğer bunu yaparsa
 iman getireceğini söyler. Bunun üzerine Allah, Cebrâile yere inmesini
 ve Peygambere dilediğinin olacağını bildirmesini emreder. Cebrâilin
 sözlerini işiten Peygamber Allaha duâ eder, taş iki parça olur. Sonra
 içinden bir tavus çıkar ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine şehâ-
 det eder. Bunu gören Ebû Cehl «Sen bir cadısın. Ben iman getirmem»
 der. Peygamber üzüdür. Bunun üzerine Allah ona Resul olduğunun
 muhakkak olduğunu, meleklerin de buna şehâdet ettiğini bildirir.

4 انلرك جانلرينه يوز بيك سلام
 انلرؤك روحلرينه يوز بيك سلام
 يوزنى كورنلره يوز بيك سلام
 يولنه كبرنلره يوز بيك سلام
 شمسى دنمايه بلكل سن بونى
 سوز بودر والله اعلم فى الصواب
 5 خوش نظر قل بورقم سويلر آنى

نيچه خليفلر كلوبن كچديلر
 نيچه سرورلر قنون كوجديلر
 سلطانمؤك نيچلر كوردى يوزين
 امرنى دوتميوب سلطانمؤك
 سويلر يسيم بر قيامت مدحنى
 نه ديم بن بوندن اوزكه پس جواب
 بلمك استرسك كه قيج بيتدر بونى

Baş: 72b, 2—3

Mûcizat-ı Resûl aleyhi's-selâm

Bir hikâyet ideyim işit sana
Ger gönül virür isen bir dem bana
Can kulagın açuben dinlerisen
Aklum cem'eyleyüp anlarisen ⁶

Son: 75a, 8—13

Yüz yire uruben yalvar ana
Kim şefâat eyleye yarın sana
Ger dilersen hâcetün ola kabûl
Evliyâdan Şah Celâleddin'i bul
Can u dilden Mustafâ'ya vir selâm
Hem bu sözde sözi eylegil tamam
Seksen beyt⁶ oldı tamam bu mûcizât
Ana inanmayandur hayvan sıfat
Bunu yazdum yâdigâr olmagiçün
Okuyanlar bir duâ kılmagiçün
Ey cemâat biçâre Gurbeti'nün
Bir duâdur umduğı sizden anun ⁷

3. Yahyâ

Mevlûdi'n-Nebiyy aleyhi's-selâm, 120 sahife

Süleyman Çelebi mevlidindeki bir çok motifler ile Süleyman Çelebi mevlidinin ilâveli nüshalarındaki beyitlerden bâzılarını ihtivâ eden bu kitapta Peygamberin mevlidinin kıymeti, mevlide başlanılacağıının beyânı, kâinâtın yaratılışının sebebi, kâinâtın yaratılışı, müellifin özü-nü beyânı, Peygamberin rûhunun yaratılması, Peygamberin ana rah-

معجزات رسول عليه السلام

6	کر کوکل ویرر ایسک بر دم بکا عقلونی جمع ایلیوب اکلریسک	بر حکایت ایدیم ایشت سکا جان قولاغین اچوین دکلریسک
7	کیم شفاعت ایلیه یارین سکا اولیادن شاه جلالالدین بول هم بو سوزده سوزی ایکلک تمام اکا اینانمیندر حیوان صفات اوقیانلر بر دعا قلماغیچون بر دعا در اومدوغی سزدن انوک	پوز یره اوروین یلور اکا کر دیرلسک حاجتک اولا قبول جان دلدن مصطفآ بهویر سلام سکسن بیت اولدی تمام بو معجزات بونى یازدم یادکار اولماغیچون ای جماعت بیچاره غریبتک

mine düşmesi, Abdullah'ın vefatı, Peygamber doğmadan önce beliren mûcizeler, kasîde, mevlid, Peygamberin doğması ile vukua gelen bâzı mûcizeler, Peygamberin medhi hakkında bir kasîde, Peygamberin bü-yümesi, Âmine'nin ölümü, Abdü'l-Muttaiib'in ölümü, Peygamberin Hadice ile evlenmesi, Peygambere vahy gelmesi, Peygamberin vefatı mevcuttur.

Bu eserin de, İstanbul kütüphâneleri kataloglarında, diğer bir nüshasına tesâdüf edilememiştir.

Baş: 75b, 1—4

Hâzâ Mevlüdi'n-Nebiyî aleyhi's-selâm

Bismillâhirrahmânirrahîm

Ol hikâyet bu durur dinlen anı
Terk itmenüz siz duanızda beni
Şehr-i Bağdad'da vardı bir kişi
Gice gündüz hayr idi anun işi⁸

81 a, 3; 81 a, 6; 87 a, 2; 93 b,13 ve 97 a,8'de müellifin ismi geçiyor:

İşbu Yahyâ miskini şâd eylesen
Bu mükedder halden âzâd eylesen
Yarlığa Yahyâ'yı kim key hordur
Hürmet-i Yahyâ ki çünkim nûrdur
Burada Yahyâ dahi söyler li-nur
Düşe turı arada yuvalanur
Yüzün sür işigine sen de Yahyâ
Ki her derdine dermandur Muhammed
Gel ey Yahyâ sen seni gör halkı ko
Evvelâ kendü yüzün kirini yu⁹

8

هذا مولود النبي عليه السلام

بسم الله الرحمن الرحيم

ترك اتمكوز سز دعا كوزده بی	اول حکایت بودرر دکلك آتی
کیجه کندز خیر ایدی انوک اشی	شهری (1) بغدادده وازدی بر کشی
9 بو مکدر حالدن آذاد ایلسک	اشبو یحیا مسکنی شاد ایلسک
حرمتی (1) یحیا کچونکیم نوردر	یرلغا یحیا یکم کی خوردر
دوشه طوری آراده یوالثور	بوراده یحیا داخی سویلز نور
که هن دزدکه درماندر محمد	بزرک سور ایشکنه سنده یحیا
اولا کندو بوزک کیری یو	کل ای یحیا سن سنی کور خلقی قو

Son : 135a, 6—13

Ol Muhammed hürmetiçün kim adun
 Anun adile bile koşa ködun
 Kamu mü'min kulına sen hürmet it
 Yoldaşı îman yirini cennet it
 Harâm it bunları tamu odına
 Mekke Medine Kudüs hürmetine
 Hem didarunı bulara kıl nasîb
 Ben eksüklü kulun ile yâ mücîb
 Hak taâlâ rahmet eyleye ana
 Kim bu eksüklüyi duâdan ana
 Server içün oldı bilün bu kelâm
 Dâim olsun rûhına yüz bin selâm
 Dâhi âlinün eshâbınun
 Tabiîn ensâr u hem ahbâbınun
 Olsun ervâhına hem yüz bin selâm
 Derdile din es-salatü ve's-selâm ¹⁰

Yanda aynı yazı ile şu ilâve vardır :

fâilâtün fâilâtün fâilât
 derdile dinlen bulun oddan necât
 rûzi kılsun Hak dârüsselâm
 aşkile din es-salatü ve's-selâm ¹¹

10 - انوك آديله بله قوشا قدك
 يلداشي ايمان يريني جنت ايت
 مکه و مدینه قدسن (!) حرمتينه
 بن اکسکلو قلوکيله يايجيب
 کيم بو اکسکلوی ددادن اکا
 دایم اولسون روحنه یوز بیک سلام
 طابین (!) انصار هم اخبارنک (!)
 دردله دیک الصلوة والسلام
 دردله دکاک بولک اوددن نجات ¹¹
 عشقله دیک الصلوة والسلام

ول محمد حرمتیچون کم آدک
 قامو مؤمن قولکا سن حرمت ایت
 حرام ایت بوتلری طامو اودینه
 هم دیدارونی بولره قل نصیب
 حق تعالی رحمت ایلیه اکا
 سرور ایچون اولدی بیلک بو کلام
 داخی آتوک اصحابنک
 اولسون ارواحنه هم یوز بیک سلام
 فاعلات فاعلات فاعلات
 روزی قلسون حق دارالسلام

4. Kemal Ümmî¹²

Kitab-ı Kemal Ümmî, 150 sahife

Fasl başlıklı manzum parçalardan mürekkep eserin münderecâtından burada kısaca bahsedilecek ve muhtelif nazım şekilleri ile kaleme alınmış olan parçaların sâdece mevzûlarına temâs edilecektir.

Kitabın başında bir münâcât vardır. Sonra besmele'nin ehemmiyeti, bunu müteâkip de kulların Azrâil, Münkir ve Nekir, Mizan ve Sırat'a, Mâlik, Rıdvan ve Cebrâîl'e armağan olarak yapmaları lâzım gelen işler anlatılmakta, hattâ Peygamber ve Allaha da armağan olarak bazı şeyler yapmak lüzûmundan bahsedilmektedir. Bunlardan sonra Enes'in Peygamberden rivâyeti geliyor ki, bu rivâyette Allahın peygamberlere ve evliyâlara vereceği nîmetler ve onların ereceği mertebeler sayılmaktadır. Sonra *لا إله إلا الله* in ehemmiyetinden ve Allahın büyüklüğünden bahsedilmekte, bunu müteâkip de bir medhiye gelmektedir. Bunlardan sonra, sıra ile, Peygamberin büyüklüğü ve onun sıfatları, Peygamberin medhi, Allahı sevmek lüzûmu, nasihat, pişmanlık, günahlar ve günahkâr olmamak lâzım geldiği, doğru olmak lüzûmu ve doğru yoldan ayrılmanın zararları hakkında parçalar, bir kaç adet bahar tasviri, hazan ve ömrün sonundan bahseden bir parça, Hacı Hamîd'e bir mersiye mevcuttur. Kitabın son kısmında dünyânın fânîliği, günahkâr olmamak için yapılması lâzım gelen fiiller, aynı zamanda sevap olan fiiller, Allah sevgisi hakkında parçalar, bunların arasında da müellifin kendi günahlarından bahsettiği ve pişmanlığını beyân ettiği parçalar yer almaktadır. Kitap Allah sevgisini gönülden eksik etmemek ve doğru kimseler ile arkadaş olmak lüzûmunda bâhis bir parça ve bundan sonra gelen, müellifin nasihatlerini muhtevî bir parça ile sona ermektedir.

Baş: 135b, 1—3

Hâzâ Kitab-ı Kemal Ümmî
Bismillahirrahmanirrahîm ve bihi tas'în
İy kadîm zü'l-celâl-i zü'l-celâl
İy mukîm ü ber kemal ü bî-zevâl
İy münezzeh pâdişah ü bî-zaman
İy mukaddes bî-nişan ü bî-meşkân¹³

¹² Bk. *Kunh al-ahbâr*, IV, s. 243; Latîfî, *Tezkire*, s. 286; M. Tahir, *Osmanlı müellifleri*, I, s. 152 v.d. Kemal Ümmî divanı nüshaları için bk. *İstanbul kitablukları türkçe yazmalar kataloğu*, İstanbul, 1947, I, s. 28—31.

13

هذا كتاب كمال امی
بسم الله الرحمن الرحيم و به تسعين
ای قدیم ذوالجلال ذوالجلال
ای مقیم بر کمال بی زوال
ای منزہ پادشاه بی زمان
ای مقدس بی نشان بی مکان

141, b,17'den 208 a,11'e kadar, bir çok sahifede (76 sahife) müellifin adı geçmektedir.

188b,2'de Kemal Ümmî'nin asıl adının İsmâil olduğu kayıtlıdır:

Kulların kemterîdür İsmâil
Ne var Ümmî Kemâl ise lekabı¹⁴

Hacı Hamîd için yazılmış olan mersiye de bu şahsın 815'te vefat ettiği kaydedilmiştir.

175 b,12 — 176a,2

Kanı ol vâiz ü nâsîh Hamîd¹⁵ ü hâcî ve sâlih
Anun şerhini bu şârih bilün ki muhtasar kıldı
Kemal Ümmî okur ağlar anun mersiyesin her bâr
Ne kim biz didük ol dindar hezârân ol kadar kıldı
Nebînün hicretinden bil sekiz yüz on beşinci yıl
Berat düninde ol fâzıl bu menzilden güzër kıldı
Hiç öldi sanman ol pîri bilün kim diri durr
Zehi merhûm yol şîri ki meydana hûner kıldı¹⁶

Son: 209a, 3—7

Ol ganî vehhâba şükr it kim seni besler müdâm
Rızkını kesmez her işün zillet ü isyânîken
Gör bu bol aydın cihanda nice nîmetler virür
Sana bu karangu dar yirde zevâdun kanîken
Nefse uyma kim dönersin girü hayvandan yana
Akla uy tâ kim mülükten göçesin insanîken
Niçe bu düşmanlar ile haşır olup fisk idesin
Seni ol dosta irüren hayr ile ihsanîken
Ah eğer bu dirlik içre olasıa Ümmî Kemal
Gidesin binde bir işün bitmedin noksanîken¹⁷

14 قلزوك كمتريد اسماعيل نه وار امي كال ايسه لقي

15 Bu şahıs Somuncu Baba diye mâruf Hamîdüddîn Aksarâyî olmalıdır (bk. *Zayl-t Şağā'ik*, II, s. 74; *Tâc al-tavârih*, II, s. 425).

16 انوك شرحني بو شارح بلوككه مختصر قلدي
نكيم بزديدوك اول ديتدار هزاران اول اولقدر قلدي
برات دوننده اول فاضل بو منزلدن كذر قلدي
زهى مرحوم يول شيرى كه ميدانه هنر قلدي
رزقنى كسمز هر ايشك ذلت عصيانكن¹⁷

قنى اول واعظ و ناصح حميد و حاجى و صالح
كال امي اقر اغلر انوك مرثيه سن هر بار
نپينك هجرتندن بل سگز يوز اون بشنچي يل
هيچ اولدى صنمك اول پيرى بيلك كيم ديردر
اول غنى وهاب شكر ايت كيم سنى بسلر مدام

5. Müellifi meçhul

Hikâyet-i Divâne Şâh Amîd, 4 sahife

Hikâyenin mevzuu:

Hayattan çok ölüme rağbet eden bir divâne varmış; karnı aç olarak ve pejmürde bir kıyâfet ile dolaşmış. Bir gün yolu Nişâpûr'a düşmüş. Orada kendisine, gördüğü bir çok mal ve mülkün Sultan Amîd'e âit olduğunu söylemişler. Bunu işiten mecnun çok müteessir olmuş ve başındaki külâhı havaya atarak, Allaha hitâben: «Bana yarım ekmek bile vermiyorsun, bu külâhı da al, Şâh Amîd'e ver. Senin öz kulun olduğum hâlde bu vaziyete düştüm. Bâri beni Şâh Amîd'e kul et de, karnım doyunca ekmek bulayım» demiş. O zaman kendisine fermân-ı ilâhî erişmiş ve nûr-ı ilâhî tecellî etmiş, ömrünün kuşu arşa seyrân eylemiş. Hak taâla Mûsâ'ya, namazını kılıp, onu defnetmesi için emir vermiş. Gökten gelen iki genç, gusul ettirdikten sonra, onu ziynetler ile süslemişler. Mûsâ dahi bu işe hayret etmiş ve bu sırrı Hak-taâlâya sormuş. Allah: «Yâ Mûsâ benim böyle kullarım çoktur; sen binde birini dahi görmemişsindir» diye cevap vermiş. Mûsâ o zaman yine Hakka secde etmiş.

Hikâyenin sonunda Allahın enbiyâya böyle kudretini göstererek, onları sık-sık imtihan ettiğiinden bahsedilmektedir.

Baş: 209b, 1—3

Hikâyet-i divâne Şâh Amîd

Bir delü varidi bir çağ ey emin
Dirliğinden yig severdi ölümün
Karnı aç u ciğeri biryân idi
Başı açuk eğni hem uryân idi¹⁸

کور بو بول ایدين جهانده نیچه نعمتلر ویرر
نفسه او یما کیم دورسین کیرو حیواندن یکا
نیچه بو دشمنلریله حشر اولوب فسق ایدهسن
آه اکر بو درک اجره اولهسن ای کمال
سکا اول قراکو دار یرده ذوادک قانکن
عقله اوی تا کیم ملکندن کوچهسن انسانکن
سنی اول دوسته ایرون خیره احسانکن
کیدهسن بکده بر ایشک بته دین نقصانکن

18

حکایت دیوانه شاه عمید

بر دلو واریدی بر چاغ ای امین
قارنی آجو جیکری بریان ایدی
درلکنندن یک سوردی اولن
باشی آچوق اکنی هم عریان ایدی

Son: 211a, 3—10

Şıçradı durdı yirinden ol delü
 Geydi bir bir hullei ol sevgülü
 Başına koydı murassâ taç hem
 Geydi na'lin yola basdı kadem
 Didi yâ Rabb ey kerîm zü'l-celâl
 Bu ne sırdır bu ne işdür bu ne hâl
 Didi yâ Mûsâ menüm çok kullarım
 Sad hezârân böyle var bülbüllerüm
 Binde birin görmemişsin sen henüz
 Biz sana bir bir meğer gösterevüz
 Secde kıldı döndi Mûsâ kibriyâ
 Kudrét-i Hakka kim ola kim diye
 Enbiyâya kudretin kıldı beyân
 İmtihan eyler oları her zaman
 Evliyâdan enbiyâdan ey kerîm
 Sen bizi ayırma bir dem ey rahîm¹⁹

6. Müellifi meçhul

Hikâyet-i Divâne-i diğér, 4 sahife

Hikâyenin mevzuu:

Bir azîz bir divânenin yanına gitmiş. Onu baştan ayağa kadar nur içinde görünce: «bu hâlin nedir» ? diye sormuş. O da, bu dünyâ rızkını kaç gündür yemediği, böylece dünyâ heveslerinden de nefsini muhâfaza edebildiği cevabını vermiş. Onu dinleyen şahıs bu işe şaşmış ve divâneye Allahtan, onun bu kadar sevgili kulu olduğu halde, niçin ekmek istemediğini sormuş. Divâne de: «Allah beni

¹⁹ Kidedi bir bir hülle ol delü
 Kidedi nêlin yola basdı kadem
 Bu ne sırdır bu ne işdür bu ne hâl
 Didi yâ Rabb ey kerîm zü'l-celâl
 Bu ne sırdır bu ne işdür bu ne hâl
 Didi yâ Mûsâ menüm çok kullarım
 Sad hezârân böyle var bülbüllerüm
 Binde birin görmemişsin sen henüz
 Biz sana bir bir meğer gösterevüz
 Secde kıldı döndi Mûsâ kibriyâ
 Kudrét-i Hakka kim ola kim diye
 Enbiyâya kudretin kıldı beyân
 İmtihan eyler oları her zaman
 Evliyâdan enbiyâdan ey kerîm
 Sen bizi ayırma bir dem ey rahîm

سچردی دوردی یزندن اول دلو
 باشنه قويدی مرصع تاج هم
 دیدی یارب ای کریم ذوالجلال
 دیدی یا موسی منم چوق قللم
 بیکده بیرن کورممشسن سن هنوز
 سجده قلدی دوندی موسی کبریا
 انبیاه قدرتن قلدی بیان
 اولیادن انبیادن ای کریم

türlü-türlü imtihan eder; onun sevgili kuku olduğum için de çile çek-tirir. Öbür dünyâda nîmet boldur ve orada korkulacak bir şey yoktur» diye cevap vermiş, sonra da: «Burada durmanın faydası yok, artık gitmeli» demiş. O sırada hâtiften gelen bir ses ona hû-rilerin kendisini beklediğini bildirince, dîvâne o anda canını teslim etmiş. O azîz onun gömülme hazırlıklarını yapmış. Bir çok kişi nama-zını kılıp, dîvâneyi defnetmişler. Gece yarısı da bütün melekler onun kabrinde toplanarak, duâ etmişler. Duâlar bitince, dîvâne ayağa kal-kıp, yerinin neresi olduğunu sormuş, melekler de: «yerin firdevs-i âlâdır» diye cevap vermişler.

Baş: 211 a, 11—13

Hikâyet-i dîvâne-i diğەر

Vardı (bir) dîvâne katına bir azîz
Tâ bile hâli nedür îde temyîz
Gördiler baştan ayağa külli nur
İki cihandan ferâgat pür huzûr²⁰

Son: 213a 1—5

Çünkü ohıdı bular hatmi tamâm
Ayag üste turdı dîvâne be-nâm
Didi bunlara ki siz hoş geldünüz
Ne makamı bize tâyin kıldınız
Didiler Firdevs-i âlâdur yirin
Hem makamıdır o yir sen teg erün
Muntazırdur sana anda hûriler
Hub cemâlünü (anda) kamu görmek diler
Yâ ilâhî sen bize lutf işlegil
Anlarun hürmetine bağışlagil²¹

20

حکایت دیوانه دیگر

تأ بله حالی ندر ایده تمیز	واردی بر دیوانه قاتنه بر عزیز
ایکی جهاندن فراغت پر حضور	کوردیلر باشدن ایاغه کلی نور
21 ایاغ اوسته طوردی دیوانه بنام	چونکه اوخیدی بولر ختم تمام
نه مقامی بیزه تعین قلدکوز	دیددی بونلره که سز خوش کلدکوز
هم مقامیدر او یرسن تک اروق	دیدلر فردوس اعلادر یرک
خوب جالکی انده قو کورمک دلر	منتظردر سکا انده حورلر
انلرک حرمتنه باغشلکل	نا الهی سن بزه لطف اشکل

7. Müellâfi meçhul

Hikâyet-i Dîvâne-i diğ̃er, 3.5 sahife

Hikâyenin mevzuu:

Vaktiyle bir dîvâne varmış. O bu cihandan eteğini çekmiş, kimse ile dedi-kodu etmeden yaşamış. Günlerce karnı aç olarak dolaşmış. Nihâyet bir mescide girmiş ve orada Allaha: «Ey basîr karnımın hâlini sen bilirsin de niye bana bol nîmet vermeyip, bunca zahmet çektirirsin? Bana bir sahan dolusu pilâv, iki adet de ekmek ver», diye yalvarmış. Fakat Allah'tan hiçbir şey gelmediğini görünce: «Yâ Rabb, mâdem ki bunu vermiyorsun, bu mescidi yık ve beni öldür» demiş. Mescidin önce bir tahtası çatlayıp, topraklar dökülmüş. Dîvâne bunu görünce ayağa kalkarak, isyân etmiş ve kaçacağını söylemiş, fakat topraklar etrafını sardığı için, oradan çıkamamış. Binbir müşkülât ile, başı gözü parça-parça olduğu halde, kendini sokağa attığı zaman bir kölenin içi yemek dolu bir tabağı getirdiğini görmüş. Köle bu yemekleri Allahın gönderdiğini söyleyip, dîvâneye tabağı uzatmış. Dîvâne: «O beni çok belâyâ uğratmıştır. Veriyor ama incitip veriyor» diye cevap vermiş. Sonra oradan bir nevâle alıp yemiş, lâkin o anda çok muztarip olarak: «Ey dânyâ-i râz, bu zaifi bu hâle getiren sensin. Ona her an gıdâ Hak cemâli idi. İnsana hâlikın hüsnü gıdâ olmalıdır» demiş.

Baş: 213 a,6—8

Hikâyet-i dîvâne-i diğ̃er

Varidi bir merd-i dîvâne meğ̃er
El yumuşdı bu cihandan ser-beser
Bî-dil idi gayet ol şûrîde hâl
Kılmaz idi kimse ile kıl ü kal²²

Son: 214 b, 9—215a,1

Hüsn-i mahlûk olıcak derde devâ
Hâlikun hüsnî gıdâ olmak revâ
Yâ ilâhî sen bizi... garîb
Ol gıdâdan eylemegil bî-nasîb

22

حکایت دیوانه دیگر

واردی بر مرد دیوانه مکر
بی دل ایدی غایت اول شوریده حال
ال یومشدی بو جهانندن سربر
قلمزیدی کسه ایله قیل قال

Çün biz ol kavmün muhibbiyüz kadîm
 Bizi anlardan ayırma ey rahîm
 Kıl olarunla musâhib sen bizi
 Anlarunla eyle hem haşrümüzü
 Çün seven seven ile kopsa gerek
 Anları sévdür ilâhi tîzrek
 Nefse virme anlarun inkârını
 Kesme dilden anlarun efkârını²³

8. Müellifi meçhul

Hikâyet-i Râziye, 12.5 sahife

Hikâyenin mevzuu:

Eski zaman serverlerinden Abdullah b. Mübârek isminde, çok ilim ve hikmet sâhibi biri varmış; o Bağdad halifesine de imamlık yaparmış. Biriktirdiği çok miktarda malı nasıl harcayacağını öğrenmek için, *Kur'an*'dan fal açmış ve hacca işâret eder bir âyet çıkınca, yol hazırlıklarına başlamış. Bir çok âşıklar ile berâber şehirden-şehire dolaşan Abdullah her şehirde vaazlar verip, ilmi bakımından rağbet görmüş. Medine'de Peygamberin türbesini ziyâret etmiş; oradan Mekke şehrine geçmiş. Bu şehirde bir çok araplar ile berâber bir dağa çıkmış. Araplardan, bundan daha büyük bir dağ bulunmadığını öğrenince: «Bu dağ nasıl bütün dağlardan ulu ise, ben de öyle bu insanlardan uluyum» demiş. O zaman Hak-taâlâ onu at üstünden koparıp, havaya çıkarmış. Gözünü açınca kendini Mekke'den çok uzakta bir yerde bulmuş. Yol sorduğu bir şahıs ona karşılık dağa gitmesini söylemiş. O dağa vâsil olunca, bayram yapmakta olan bir halk kütlesi görmüş. Onlara hadîs tefsir edip, bir miktar para kazanmış. İkinci namazını kıldıktan sonra tekrar yola çıkmış. Akşam oluoca bir ıssız yere vâsil olmuş, geceyi orada geçirmiş. Sabahleyin, *Kur'an* okuyan bir kadın sesi ile uyanmış. Bu hatunun adının Râziye olduğunu ve hacc esnâsında aykırı hareket ettiği için, yoldaşlarından ayrıldığını öğrenmiş.

23

حائلك خسنی غدا اولق روا
 اول غدادن ایلکک بی نصیب
 بزى انلردن ایرمه ای رحیم
 انلروکله ایله هم خشروموزی
 انلری سودر آلهی تیزرک
 کسمه دلدن انلروک افکارنی

حسن مخلوق اولجق درده دوا
 یا آلهی سن بزى کوری غریب
 چون بز اول قومک محییوز قدیم
 قل اولاروکله مصاحب سن بزى
 چون سون سون ایله قیسه کرک
 نفسه ویرمه انلروک انکارنی

Hatun onun her suâline *Kur'an*'dan bir âyet ile cevap vermekte imiş. Onunla birlikte bir deveye binerek, yola çıkmışlar. Allah Abdullah'a, Râziye vâsıtası ile, bir çok mucizeler göstermiş. Bir müddet yol aldıktan sonra, sahrânın ortasında yeşil bir çadıra vâsil olmuşlar. Kazıkları gümüşten, çubukları altından olan bu çadırın önünde, at üstünde, yeşil elbiseli ve silâhlı üç yiğit durmakta imiş. Râziye, namaz kıldıktan sonra, ehl-i beyti olan bu yiğitlere yemiş getirmelerini söylemiş. Gümüş bir tepsideki altın kaplar içinde yemiş getirmişler. Abdullah kapların güzelliğine hayret edince, ona bu kapların cennetten geldiğini söylemişler. Sonra annelerinin, anne ve babası öldükten sonra, Beytü'l-mukaddes'e bırakıldığını, orada *Kur'an*'ı hatm edip, tefsir öğrendiğini, ona Allahın hidâyeti eriştiğini, o zamandanberi, kırk yıldır, dünyâ taamı yemeyerek ve dünyâ kelâmı etmeyerek, vâizlik yaptığını anlatmışlar. Abdullah b. Mübârek bunları işitince, böyle azîzler nezdine vâsil olduğu için, Allaha şükretmiş. O vakit kendini Arafat dağında bulmuş. Tavâf esnâsında: «Keşki bütün ömrümü o hatun ve çocukları ile berâber geçirseydim» diyince orada kalmış ve bir çok yıl dolaştığı halde başka yol bulamamış.

Baş :

Haberde şöyledür ki Abdullah b. Mübârek dilerdi mâtakaddem serverlerinden bir kişi vardı azîm ilm hikmet ıssıyidi ve hem Bağdad-da halifenin imamyidi ilm bile begâyet dünyâ cem'itmişidi aydurdu ki aceb bu malı men neye harc idem diyü fikr iderdi... (215 a)²⁴

Son :

Pes kamumuzu göz açup yumınca Arafat'a getürdiler Abdullah b. Mübârek aydur ey kâşki bâkî ömri bunlarınla bile geçüreydüm didüm endîşe kıldum yürürken gözümden şaşdı bunda kaldum ayruk yol bulımadum ve bundan sonra kırk yıl dahi gezdüm bulımadum imdi ey hüdâvend sen rahîm sen alîm sen gafûrsun raûfsun şekûrsun ol Râziye hakkîçün oğlanları hakkîçün âkıbetümüzü hayr eyle bi-hakk-ı

خبرده شویله درکه عبدالله بن مبارک دیرلردی ما تقدم سرورلرندن بر کشی واردی عظیم علم حکمت اسیدی و هم بغدادده خلیفک امامیدی علم بله بنایت دنیا جمع آتمشدی ایدردیکه عجب بو مالی من نیه خرج ایدم دیو فکر ایدردی... (215 a)

Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecmaîn âmin yâ Rabbi'l-âlemîn ve sallallâhü alâ seydidinâ Muhammedin ve âlihi ve sahbihi ecmaîn ve selleme teslîmen kesîren kesîra ve'l-hamdülillâhi Rabbi'l-âlemîn (221b)²⁵.

²⁵ پس قاموسى كوز اجوب يومنجه عرفاته كتورديلر عبدالله بن مبارك ايدر اى كاشكه باقى عمرى بونلكله بله چوريدم ديدم اندیشه قلدن يوررکن كوزمدن شاشدى بونده قلدن ايروق يول بولمادم و بندنصكره قرق يل داخى كزدم بولمادم امدى اى خداوند سن رخم سن علم سن غفورسن راؤف سن شكورسن اول راضيه خفيچون اغئلرى خفيچون طاقتمى خير ايله بحق محمد و آله وصبه اجمين آمين يارب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصبه اجمين وسلم تسليماً كثيراً كثيراً والحمد لله رب العالمين (221 b)